

Интегрисане академске студије фармације
Инструменталне методе- Б14

**П6. Инструменталне хроматографске методе.
Гасна хроматографија.**

Проф. др Недељко Манојловић

Хроматографија

- **Хроматографија** је поступак који омогућава раздвајање, изоловање, идентификацију и одређивање састојака смесе на основу процеса који се дешавају на граници две фазе које се не мешају.
- Идентификација се врши на основу R_f вредности или ретенционог времена.

- **стационарна фаза** (може бити порозно или гранулисано чврсто тело, течност, танак слој течности апсорбован на чврстом телу)
- **мобилна** фаза (може бити гас или течност)

Подела према физичком стању фаза:

а) Течна хроматографија

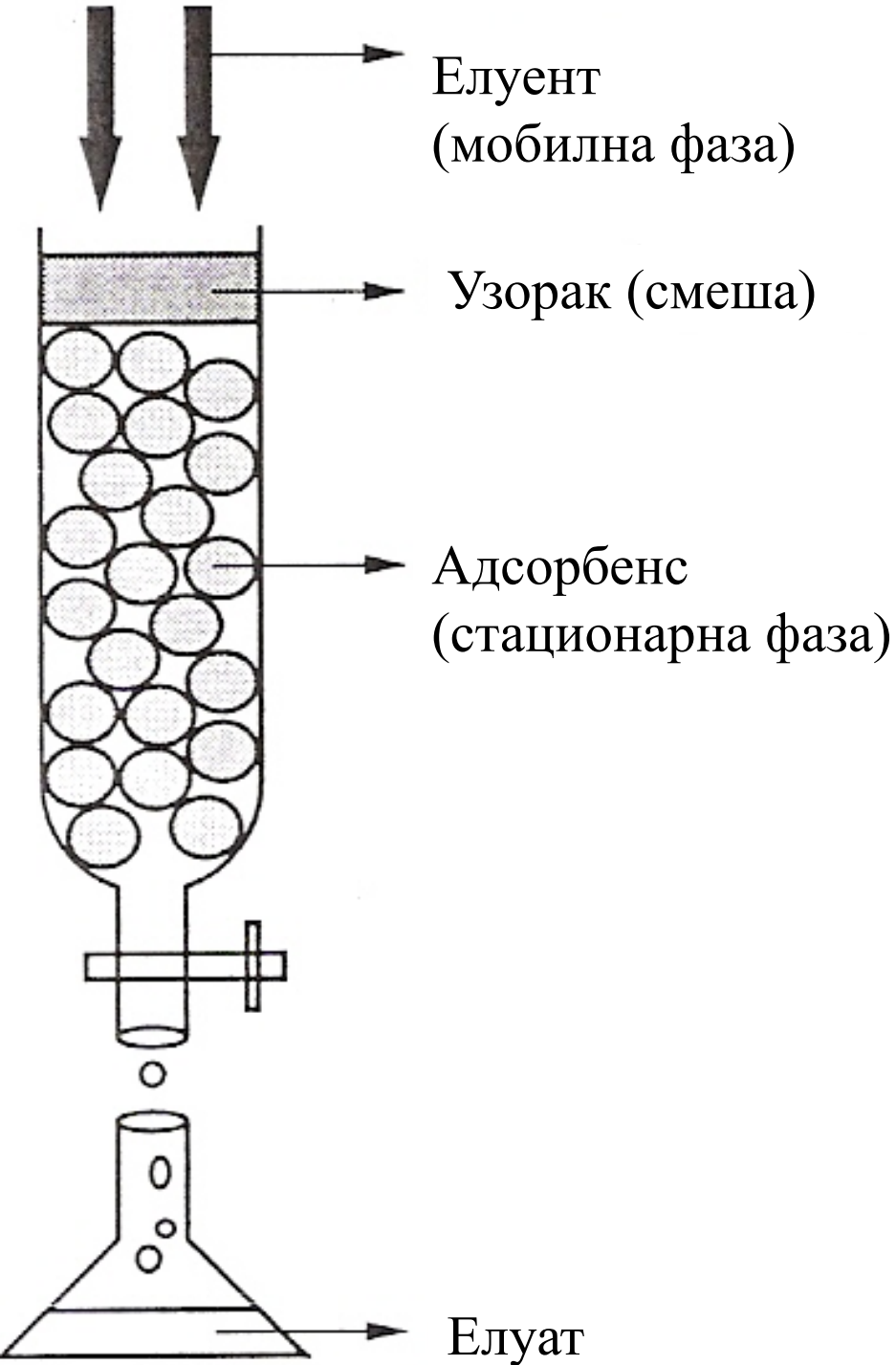
- Адсорпциону (TLC, HPLC)
- Јоноизмењивачка (јонска)
- Ексклизиона
- Подеону (партиципиону)

б) Гасна хроматографија

Гас/течно

Гас/чврсто

в) Суперкритична флуидна хроматографија

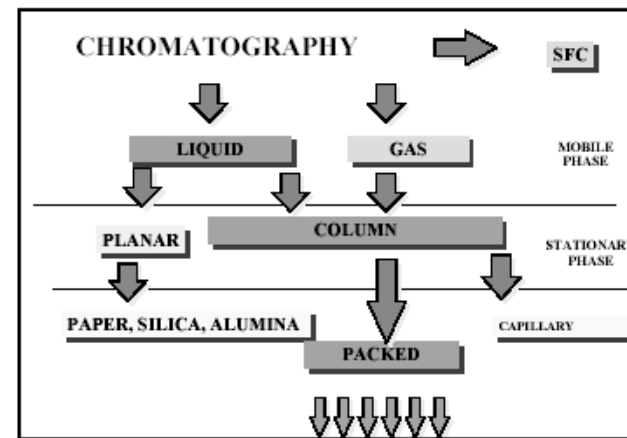
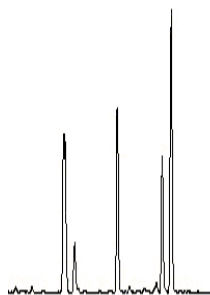
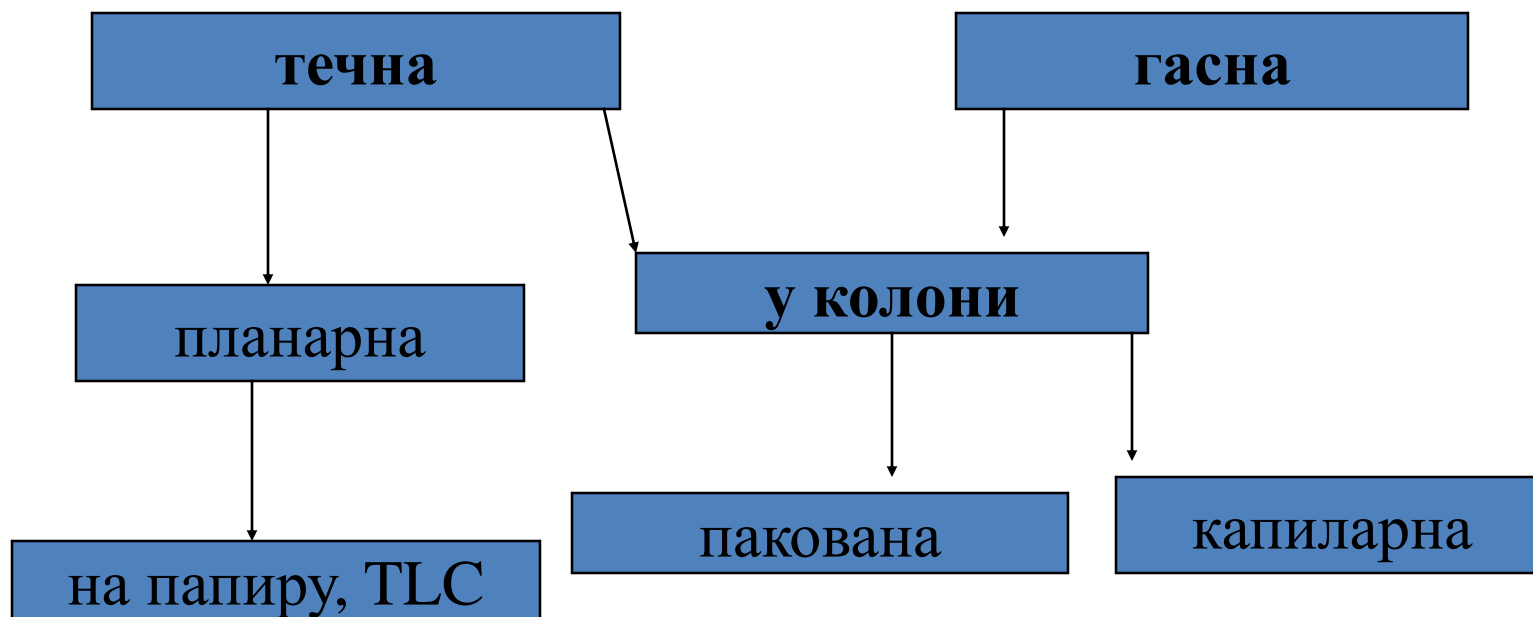

Подеона (партициона) хроматографија

- подеона хроматографија у
КОЛОНИ

подеона хроматографија на
хартји и танком слоју.

- ХРОМАТОГРАФИЈА

Врсте хроматографија које су највише у употреби

Хроматографија на хартији
Хроматографија на танком слоју (TLC)
Дензитометријска TLC хроматографија
Хроматографија на колони (CC)
Гасна хроматографија (GH)
Течна хроматографија (HPLC)

Хроматографија на танком слоју

- Слој адсорбенса (нпр. силикагел) се наноси на плочу (стаклену или пластичну) или на фолију (алуминијумску или пластичну). Слој мора бити одређене и уједначене дебљине. Само у том случају добијају се репродуктивне R_f вредности за квалитативну анализу.

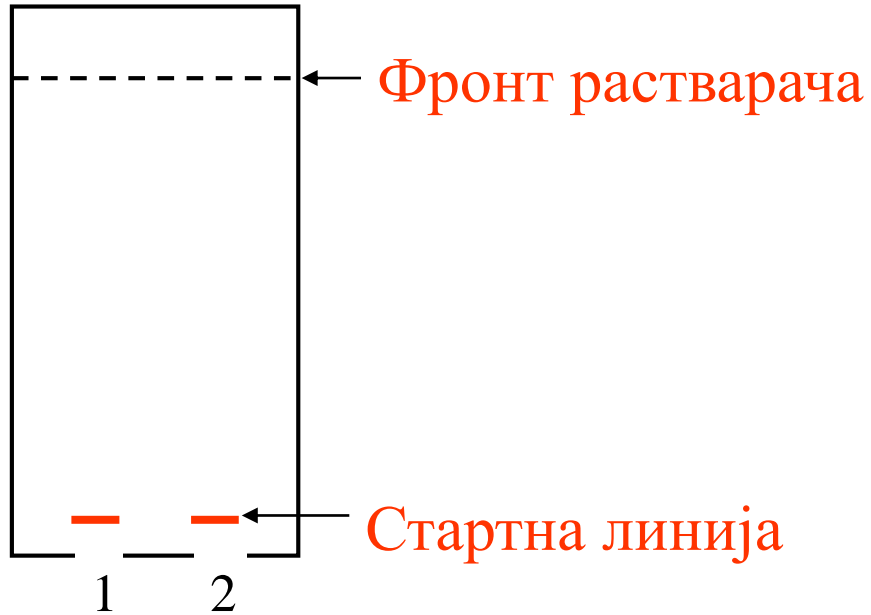

апликатор

распршивач

Капилара за
наношење узорка

Посуда (када за хроматографију)

Наношење узорка

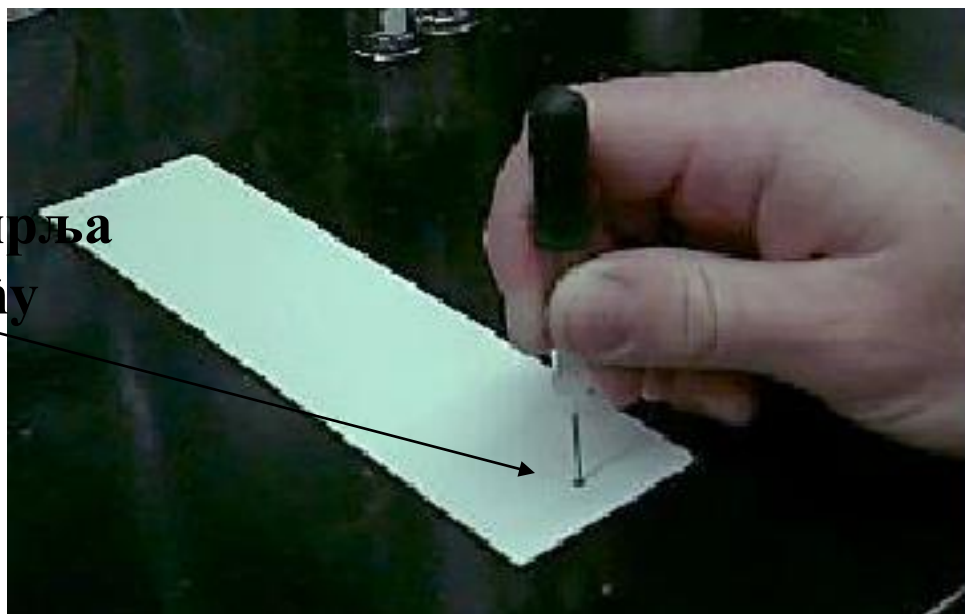
1. Тест раствор стандардних супстанци
2. Узорак

Хроматографија на танком слоју

Систем
растварача
се сипа у каду за
хроматографију

Наноси се стартна мрља
на TLC плочу помоћу
капиларе

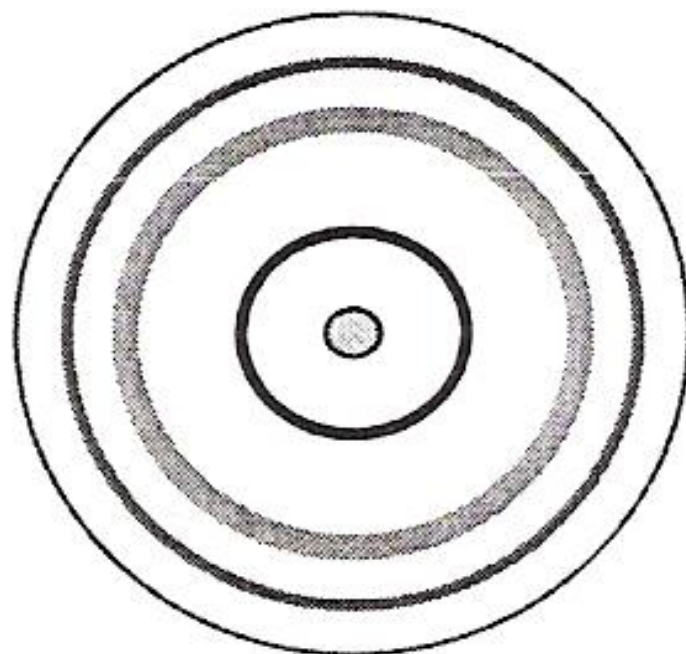
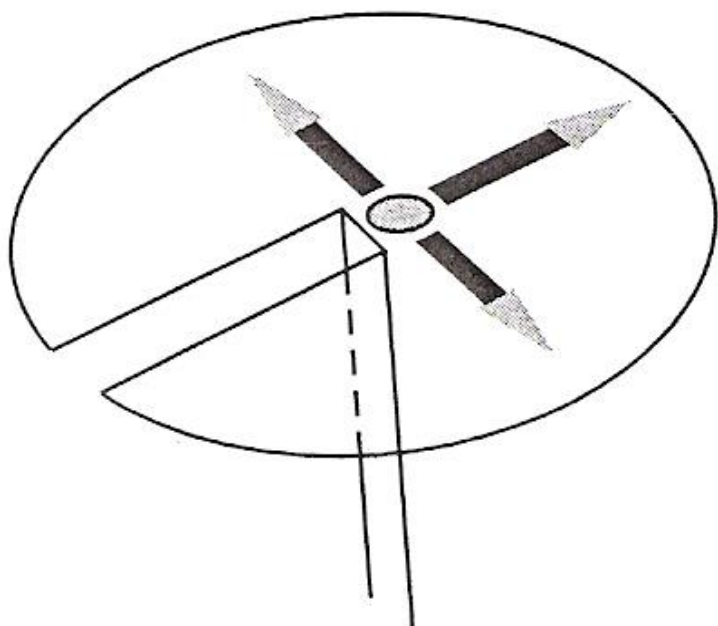

Подеона хроматографија на хартији

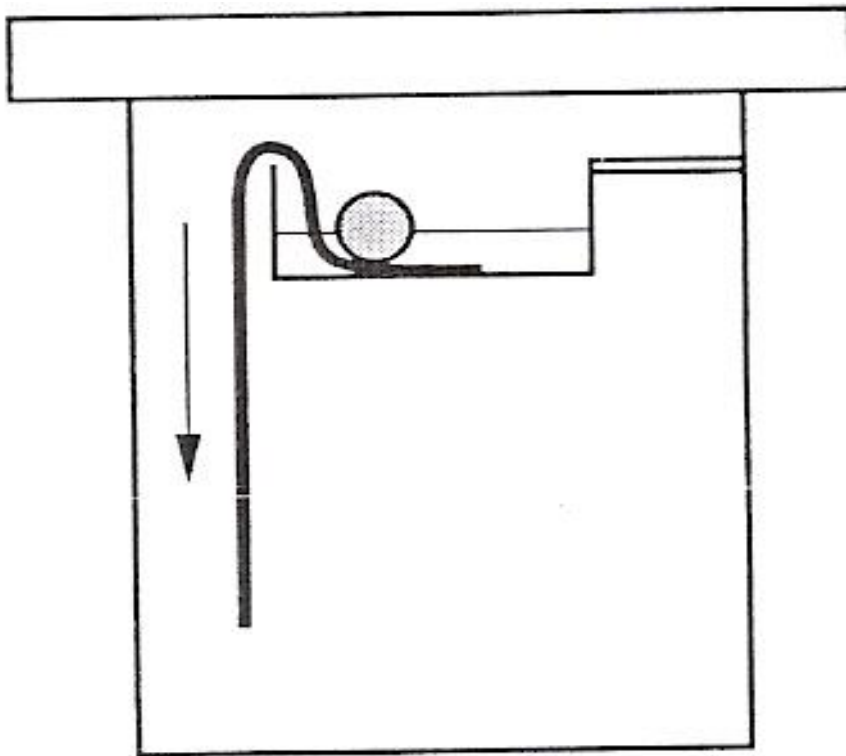
Хартија са нанетом зоном узорка може се поставити у суд тако да растварач пролази хоризонтално, на доле или нагоре.

Према томе разликују се:

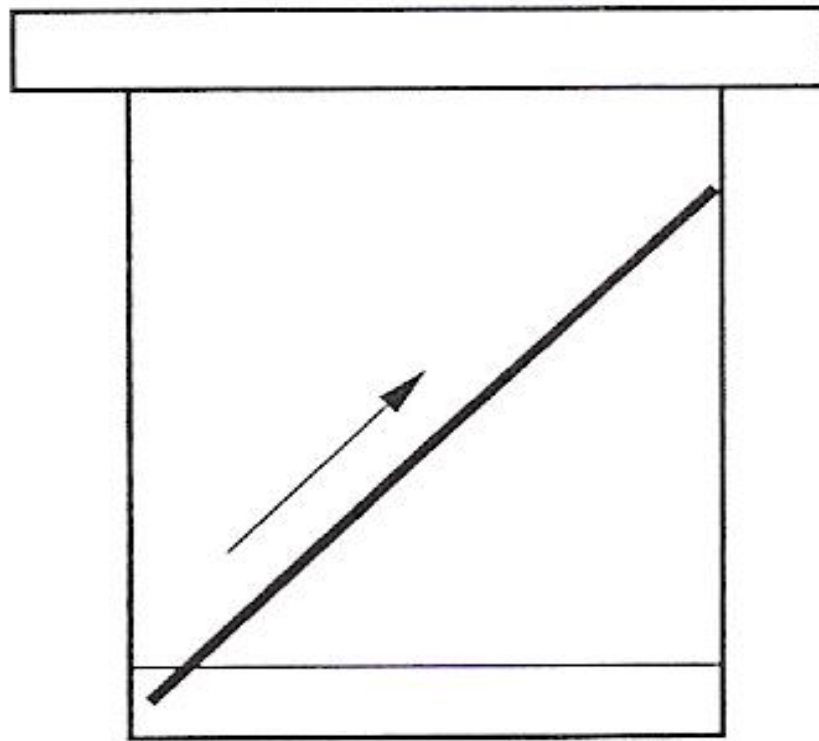
- хоризонтална (кружна)
- силазна и
- улазна техника.

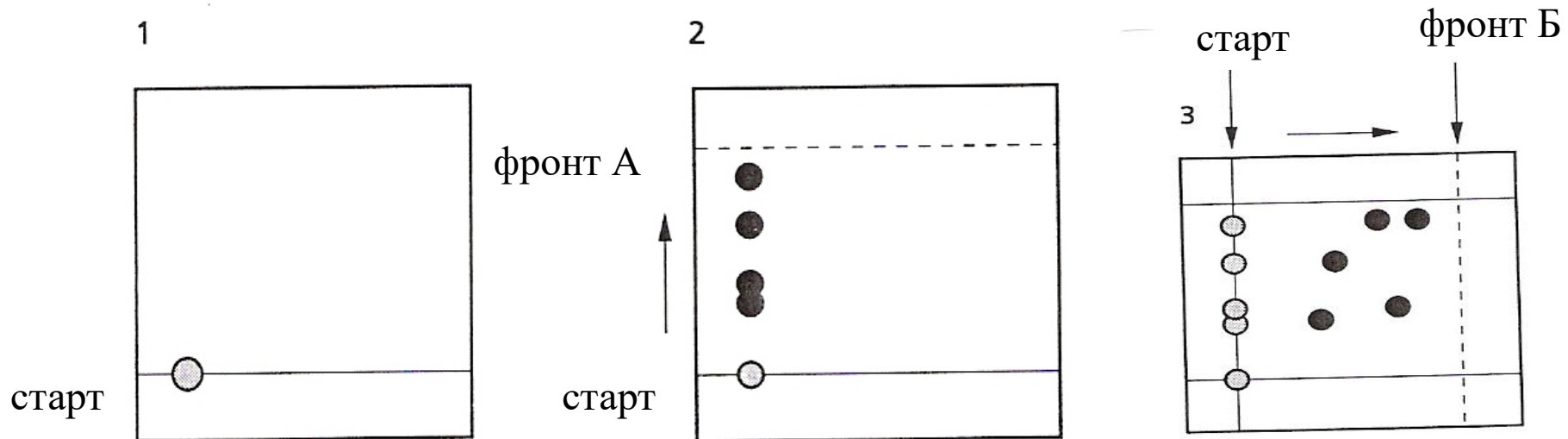
Кружна техника

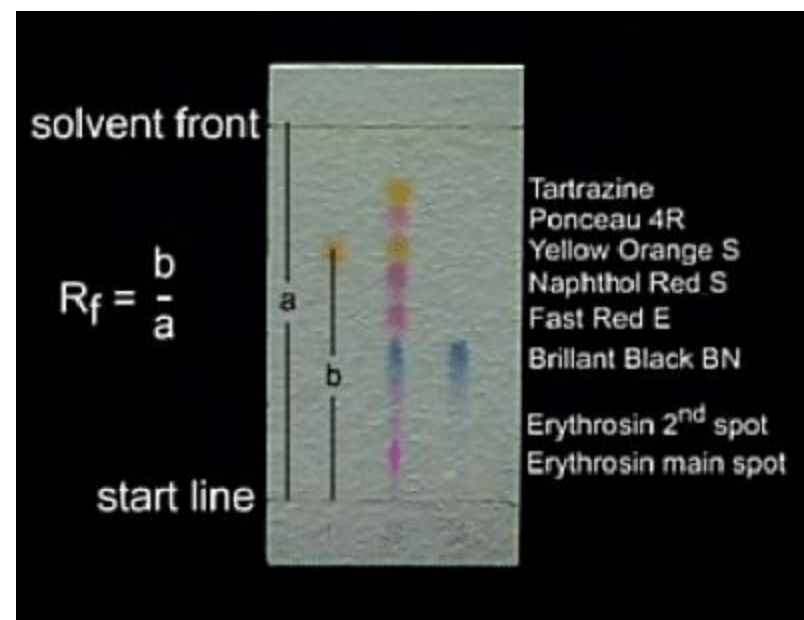
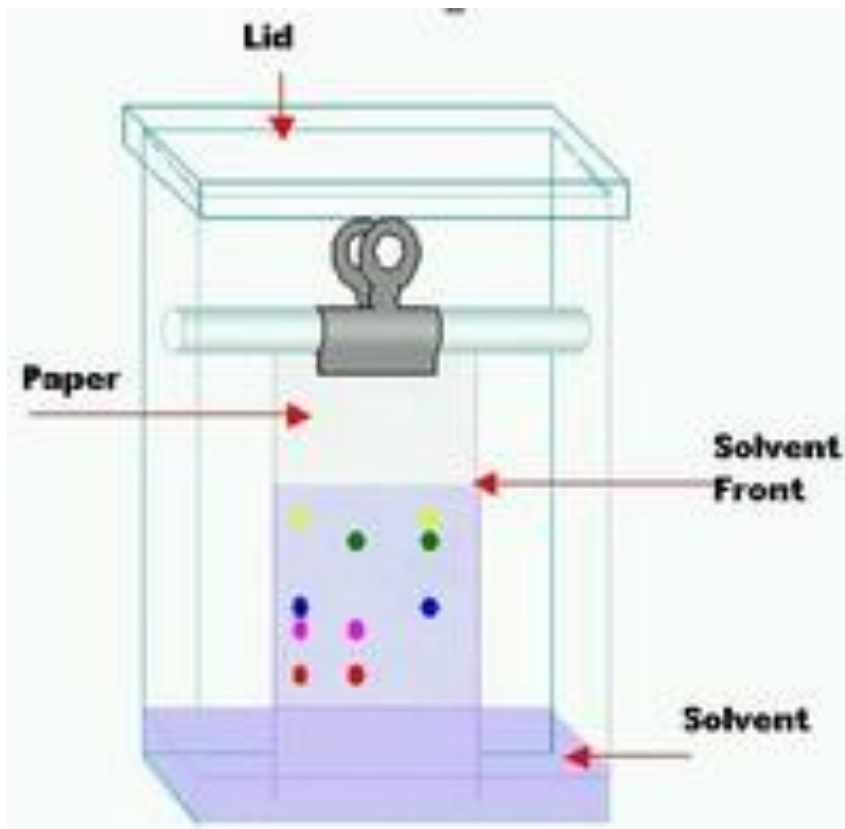
Силазна техника

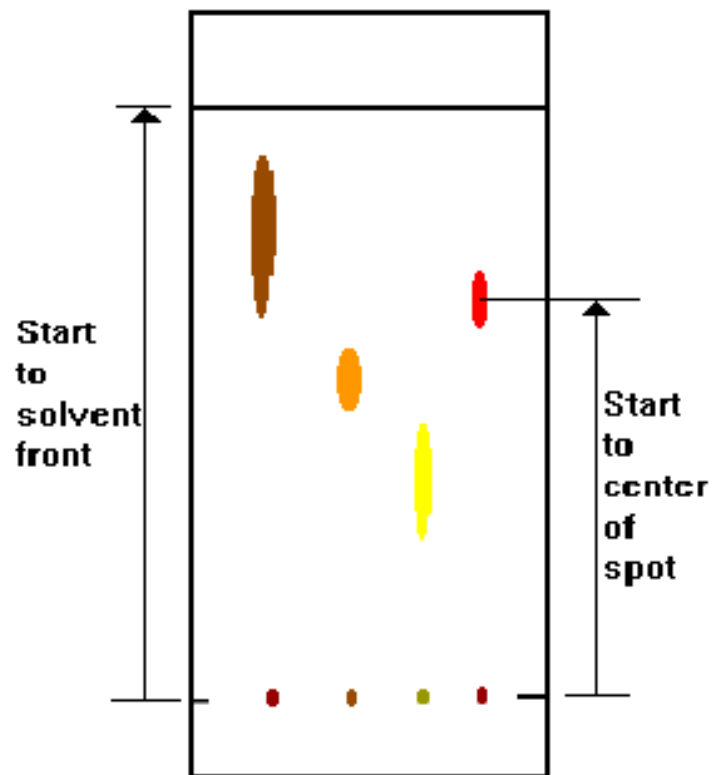
Узлазна техника

Дводимензионална техника

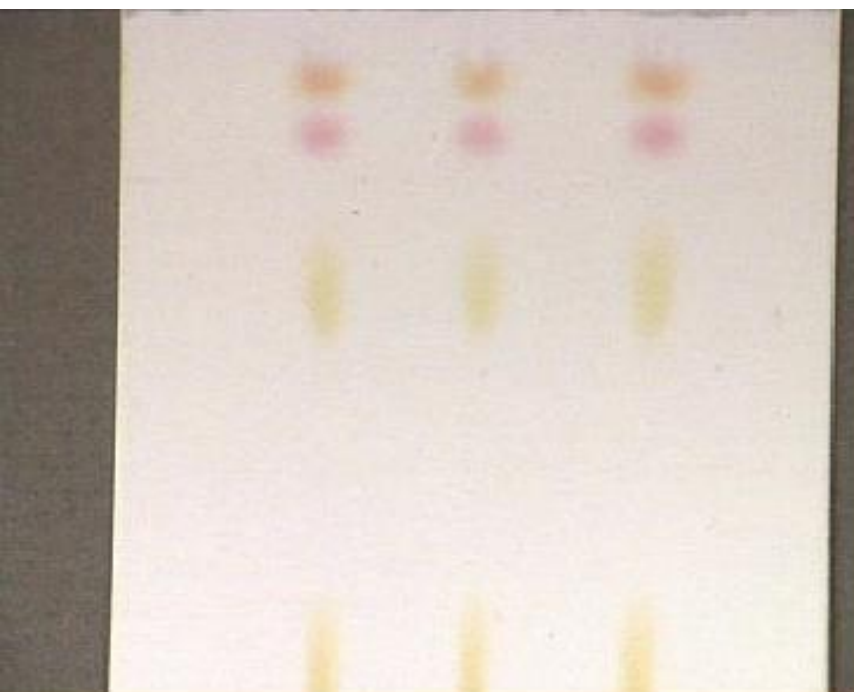

Анализа боја у храни

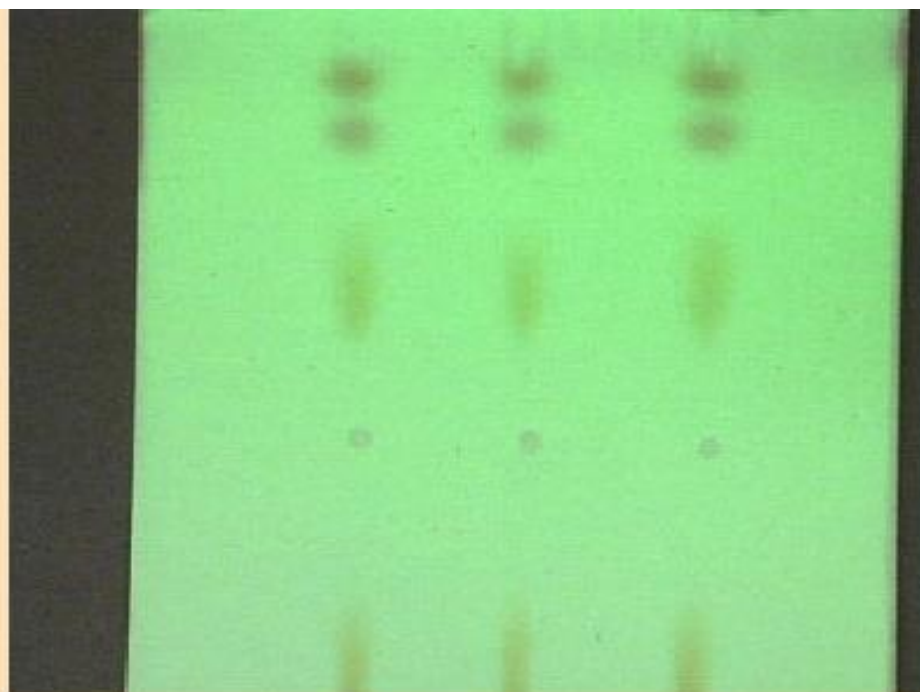

Хроматографија на хартији

Хроматограм након елуирања

Хроматограм изложен UV зрачењу

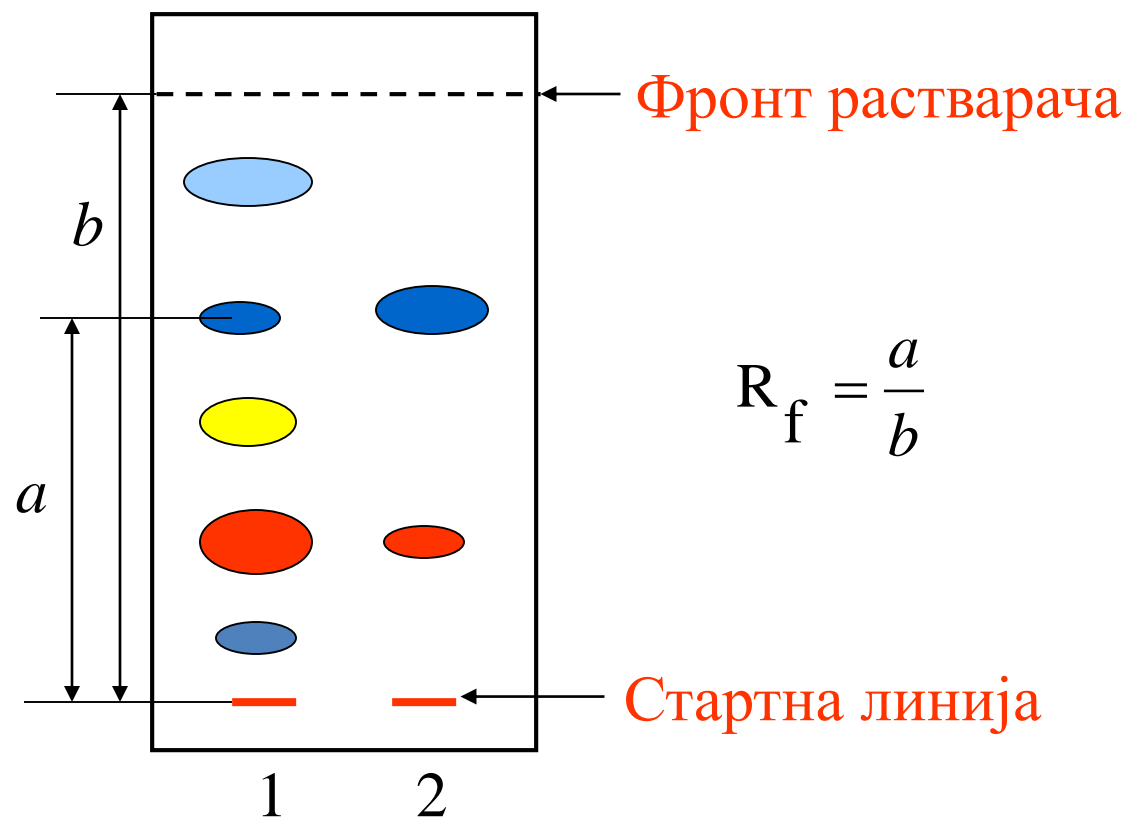
Additional spots become visible when inspecting the TLC plates with UV.

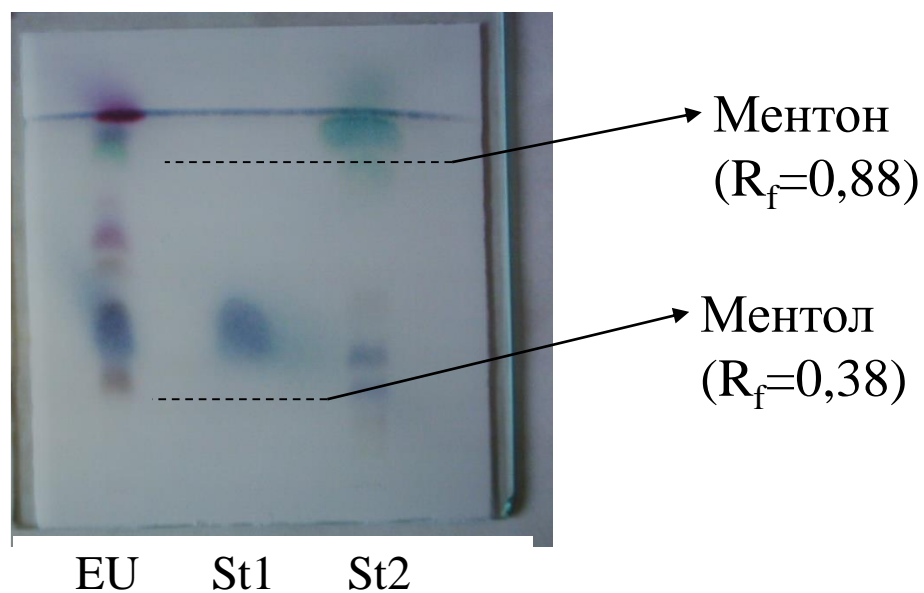

Врши се одређивање R_f вредности и њихово поређење са табличним.

R_f вредност зависи од мобилне фазе.

$$R_f = \frac{\text{растојање од стартне линије до средине мрље}}{\text{растојање од стартне линије до фронта растварача}}$$

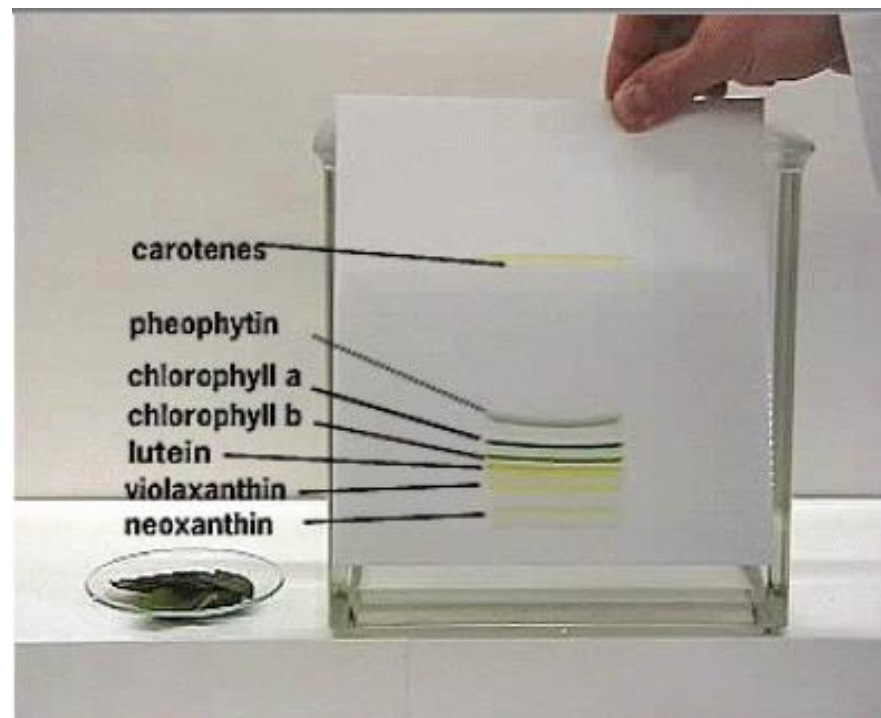

Изглед хроматограма етарског уља нане
(St1 и St2 – стандарди)

Раздвајање пигмената
из зеленог лишћа и спанаћа
TLC хроматографијом

ИЗАЗИВАЊЕ ХРОМАТОГРАМА

- Флуоресцентне супстанције откривају се помоћу UV лампе, положај зона радиоактивних супстанција одређује се уређајем за мерење радиоактивности.
- У другим случајевима се, за детекцију зона, најчешће користи хемијска метода која се састоји у томе да се осушени хроматограм прска одговарајућим раствором који хемијски реагује са зонама, дајући обојена једињења.

- **Идентификација једињења (квалитативна анализа)**
- Врши се одређивањем R_f вредности и њиховим поређеним са табличним.
- R_f вредност зависи од мобилне фазе.
- **Квантитативна анализа**
- Врши се директним одређивањем количине супстанце у зони или **екстракцијом једињења** из зоне погодним растварачем.
- Једињења се одређују у издвојеним зонама директно на хартији (*in situ*) **спектрофотометријским методама**, углавном на основу рефлектоване светлости.
- Други начин се односи на хемијско и физичкохемијско одређивање количине супстанције у раствору добијеног екстракта.

HPTLC - Танкослојна хроматографија под високим притиском

HPTLC метода се користи за раздвајање и за квалитативну или квантитативну анализу смеше супстанци.

Танкослојна хроматографија под високим притиском
За разлику од TLC мобилна фаза се креће **под притиском неког гаса**, најчешће азота. Гас се уводи под одређеним притиском у комору за хроматографисање услед чега долази до знатно бржег кретања мобилне фазе преко слоја адсорбенса.

За извођење HPTLC методе користе се плоче величине 10 x 10 cm, величине честице адсорбенса износи 2-7 μ m, дебљина слоја 0.15mm, раздаљина од старта до фронта 3-6 cm, запремина узорка око 0.1 μ l, дијаметар нанетог узорка износи 1.5mm, број нанетих узорака може да буде између 20 и 30, а развијање хроматограма траје 5-15 min.

- За извођење HPTLC методе потребни су одређени технички услови који обухватају специјалне коморе за хроматографисање, аутоматски апликатор за наношење узорка, као и дензитометар за квантитативну анализу.

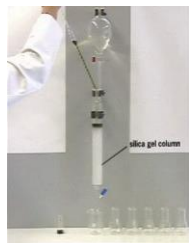
Танкослојна хроматографија нашла је широку примену у **фармацији**. У испитивању и контроли лекова примењује се како у анализи полазних сировина, тако и међупроизвода и финалних производа.

Такође се користи и у **праћењу стабилности лекова**, затим **за одвајање и одређивање активних принципа лекова и њихових деградационих производа** .

Ова метода се може применити и на лек и на биолошки материјал.

У биохемијским и фармаколошким испитивањима примењује се за одређивање метаболизма лекова у телесним течностима.

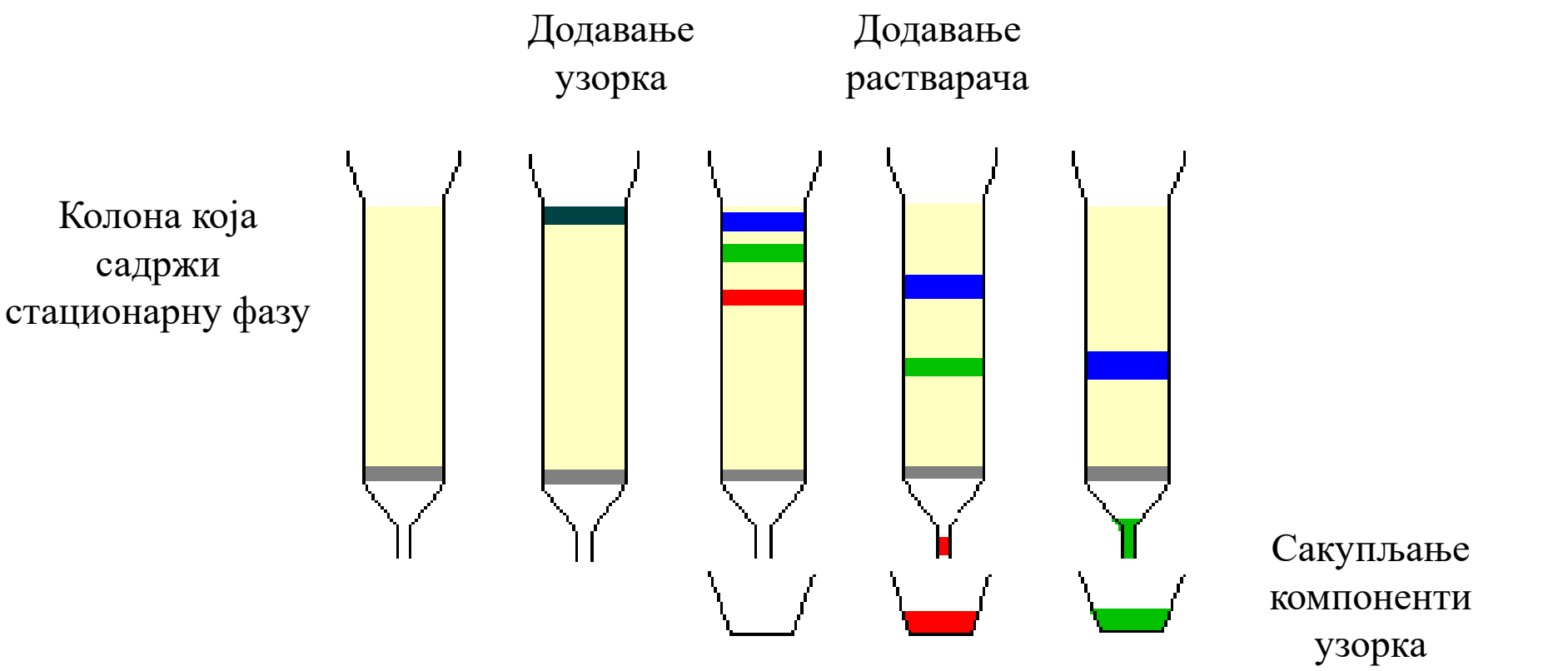
- У анализи животних намирница користи се за одређивање нпр. остатака пестицида, за одвајање и идентификацију аминокиселина или за одређивање боја које се користе као адитиви.
- У токсиколошким анализама користи се за одређивање токсичних супстанци, нпр. инсектицида у различитим материјалима.

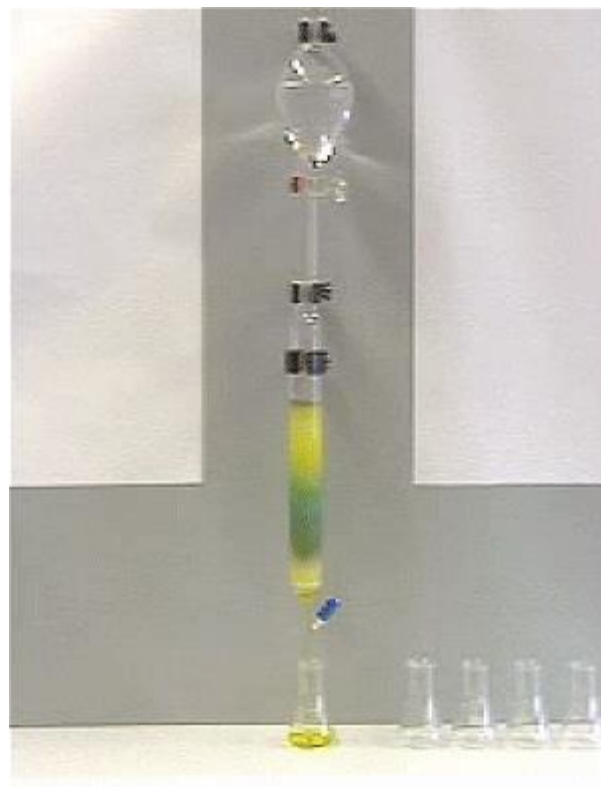
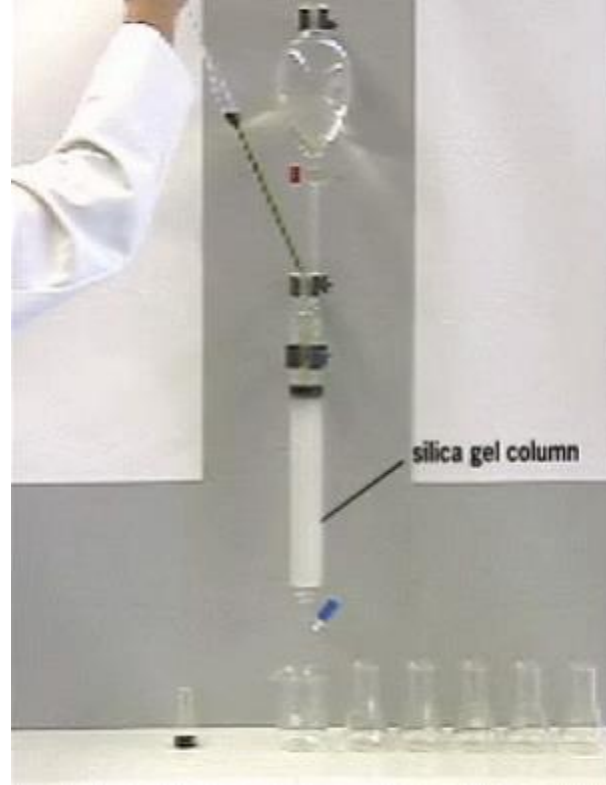

Хроматографија у колони

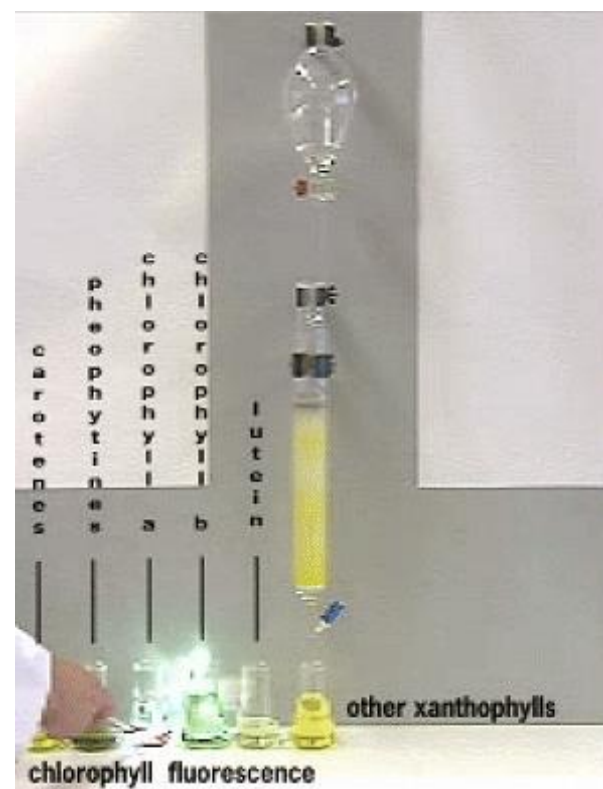
- Служи за одвајање компонената из смеше елуирањем кроз колону
- Колоне се пуне најчешће силикагелом, алуминијумоксидом и др.
- Као елуенти користе се различити растварачи или системи растварача
- Компоненте се крећу кроз колону различитим брзинама
- Испод колоне поставе се ерленмајери у које се сакупљају појединачне компоненте
- Ако су компоненте обојене могуће је посматрати њихово кретање кроз колону

Раздвајање пигментата из зеленог биља

Јоноизмењивачка хроматографија

Заснива се на разликама у афинитету јонских врста у раствору према измени са јонима активних група које поседују неки апсорбенси. Такви адсорбенси могу бити неорганског и органског порекла, синтетички и природни.

Примена јонских измењивача у аналитичке сврхе је различита:

- раздвајање елемената сличног хемијског понашања (нпр. лантанида и актинида)
- одвајање јонских од нејонских врста
- раздвајање јона
- раздвајање катјона од анјона
- концентрисање јона метала из врло разблажених раствора
- одређивање концентрације

- А π сорпција

А π сорпција

Гасна хроматографија

- је првенствено техника раздвајања која региструје количину компоненте која је елуирала из хроматографског система.
- **Мобилна фаза:** гас (носећи гас), He, H₂, Ar, N₂
- **Стационарна фаза:** чврст носач или течност нанета на чврсту инертну подлогу или течни слој равномерно нанесен на зидове колоне (налази се у колони).

Основни делови гасног хроматографа:

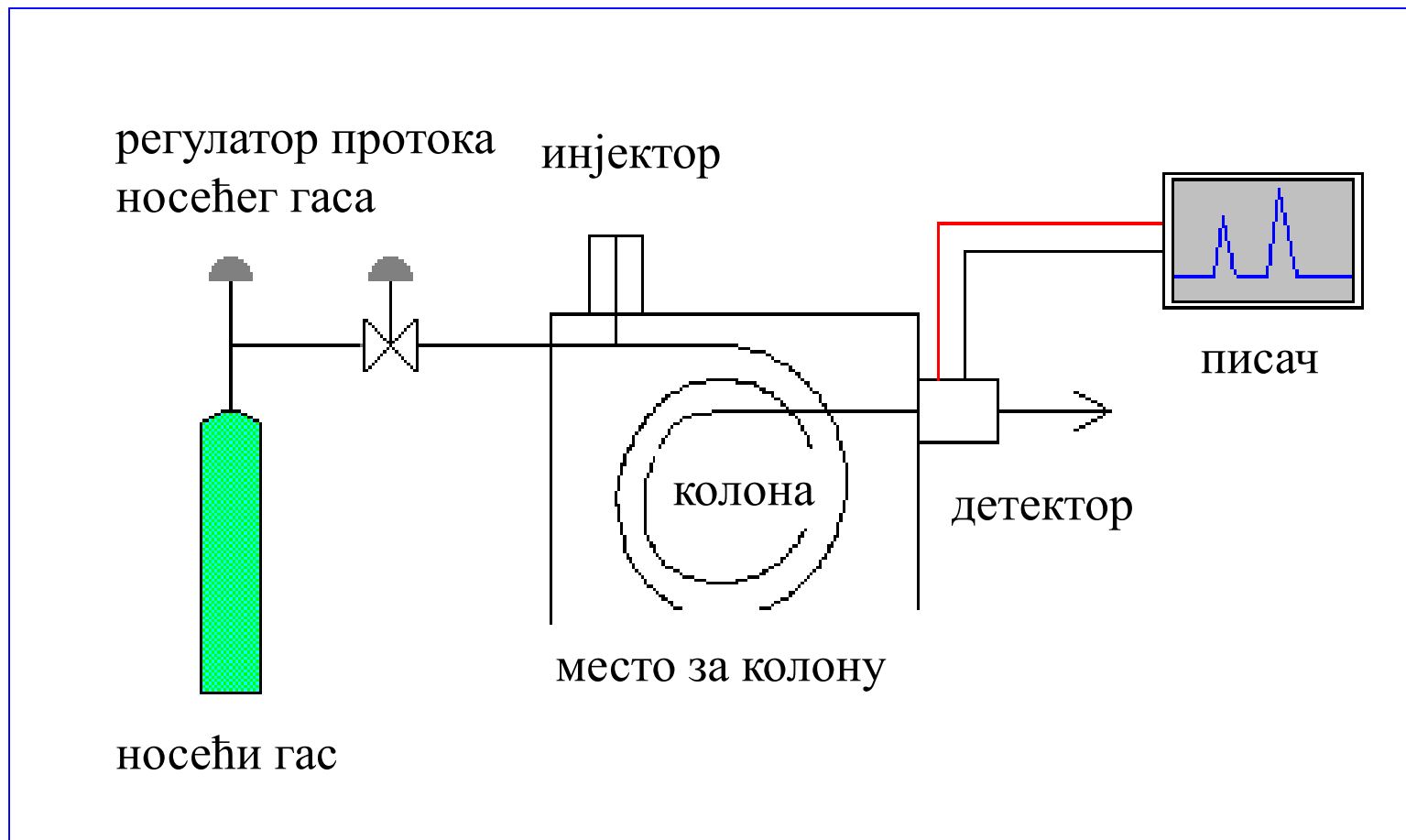
- Уређај за довод гаса (боца са носећим гасом, регулатор протока носећег гаса), испаривач (инјектор), ГН колона, детектор, писач.
- Узорак (у облику раствора) се најчешће уноси у инјектор помоћу шприца.

10 µl

Схема гасног хроматографа

Аутосемплер
за течне
узорке

Инјекционе
бочице
аутосемплера

FID или TCD

Монитор
параметара

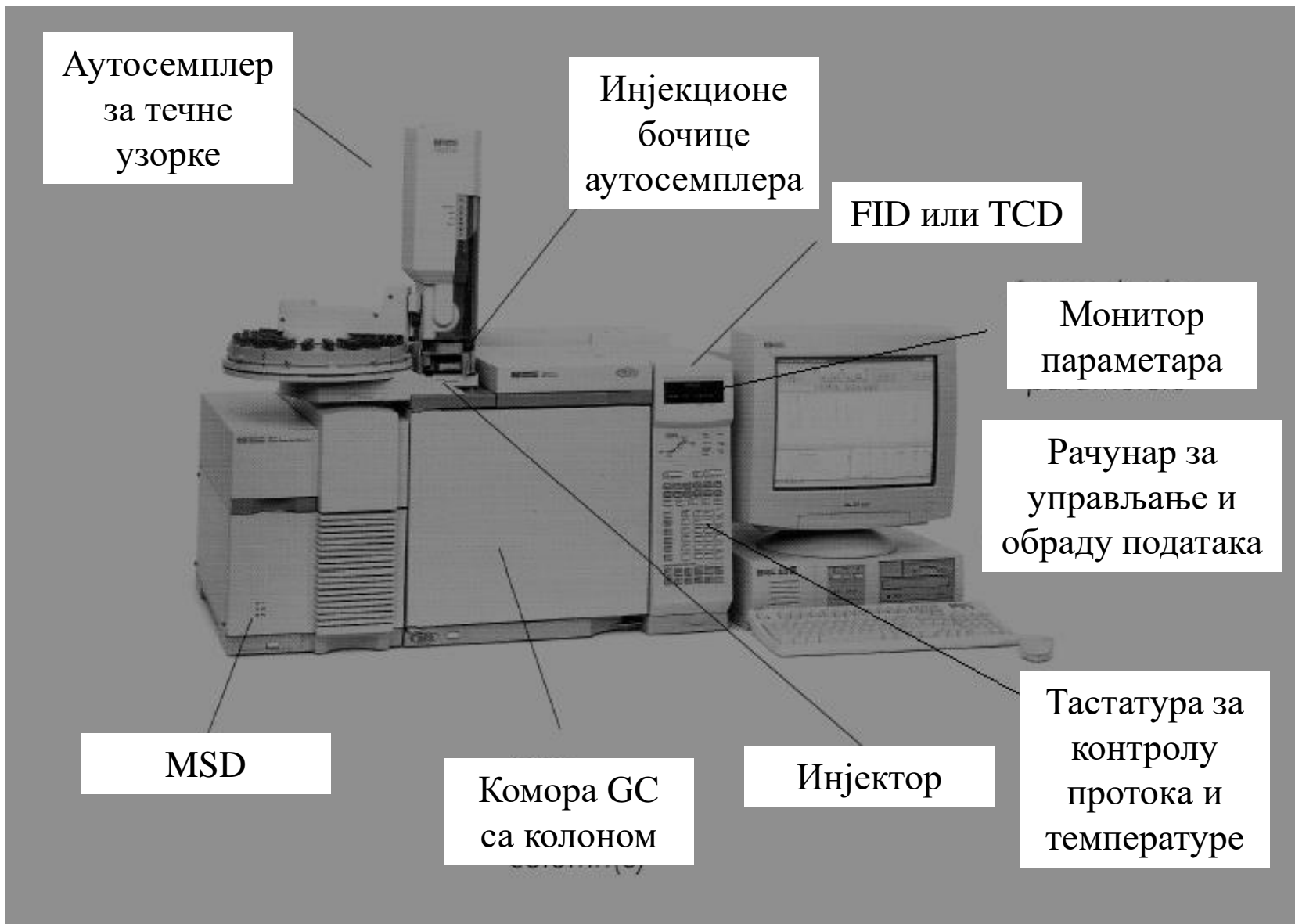
Рачунар за
управљање и
обраду података

Тастатура за
контролу
протока и
температуре

MSD

Комора GC
са колоном

Инјектор

- **У испаривачу** се узорак претвара у гас и помоћу гаса носача преводи у ГН колону, где се врши раздвајање компонената.
- **Детектор** то детектује и писач бележи као гасни хроматограм.
- **Носећи гас** мора бити инертан (хелијум, неон, азот итд.).
- **ГН колоне** су обично од стакла или нерђајућег челика. Могу бити **капиларне** (дугачке и уске) и **паковане аналитичке колоне** (краће и шире). **Температура** може бити константна или програмирана.

Хроматографски процес

Б+А улазе у колону

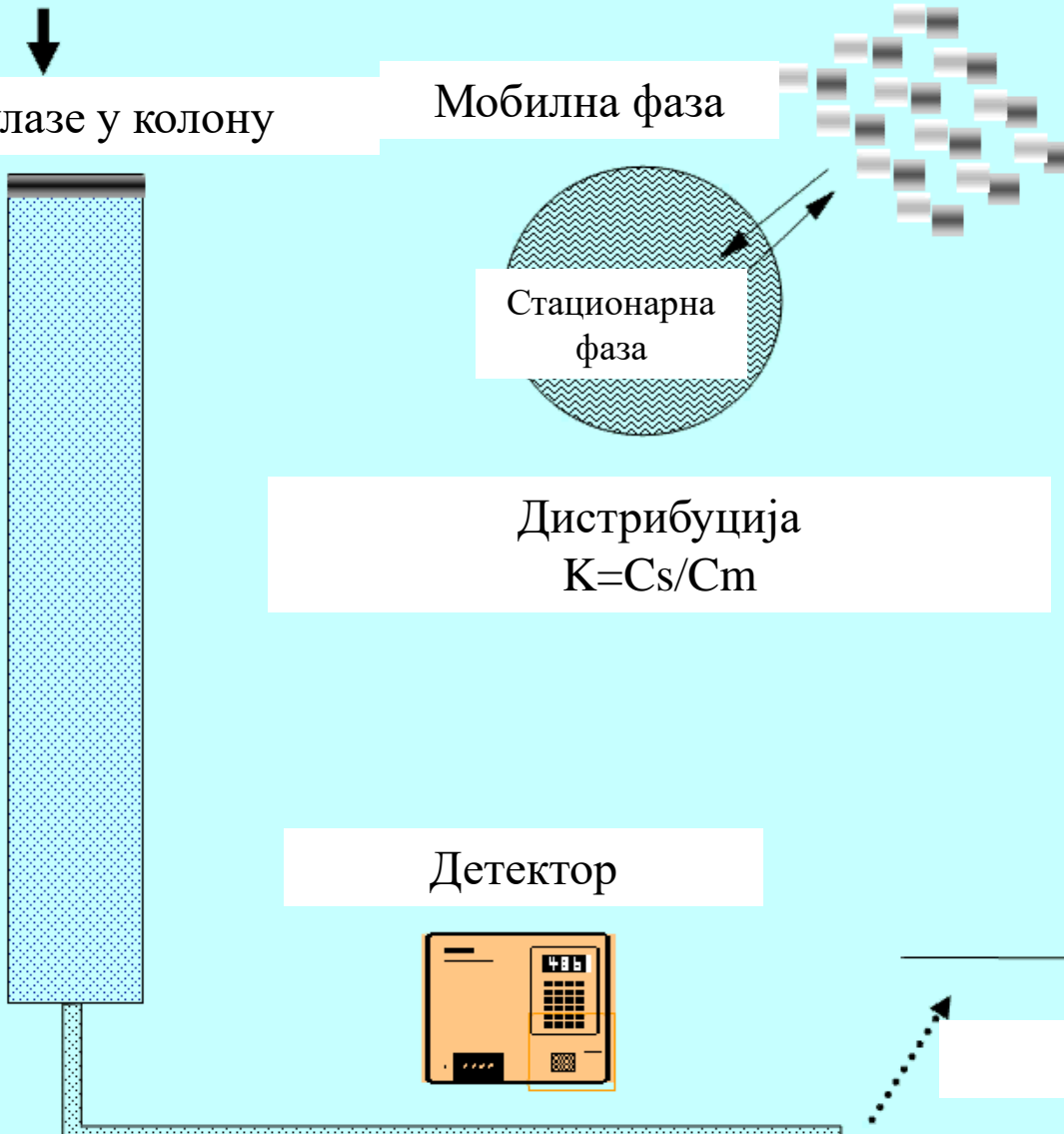
Мобилна фаза

Стационарна фаза

Дистрибуција
 $K = C_s / C_m$

Детектор

Хроматограм

колоне

капиларне
колоне

танак слој
стационарне
фазе

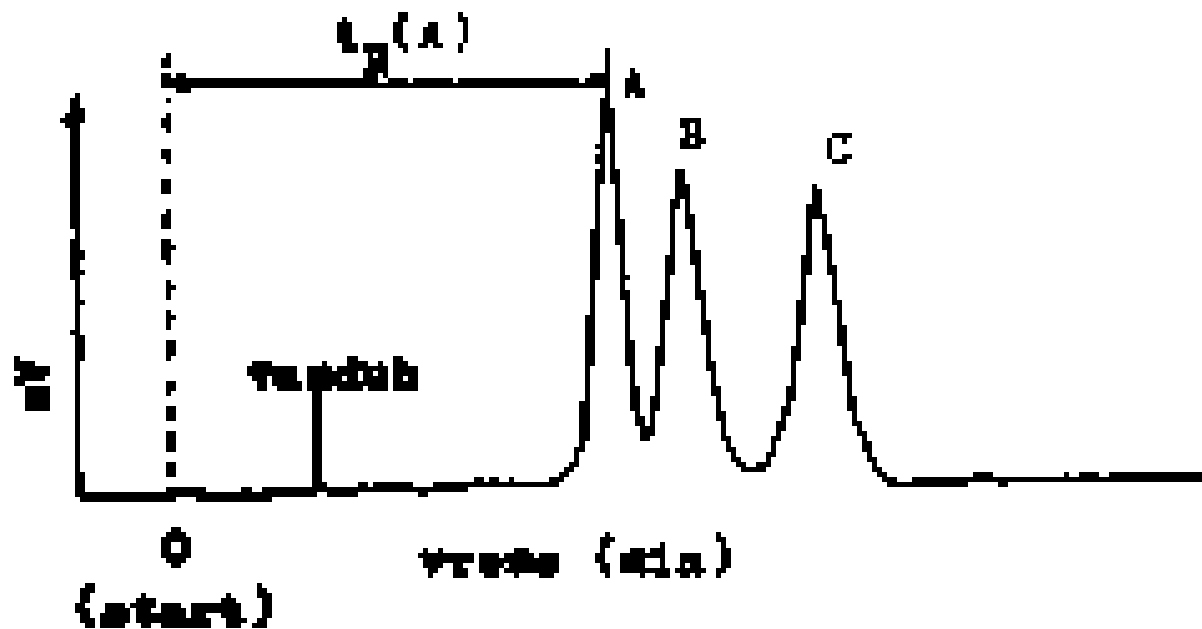
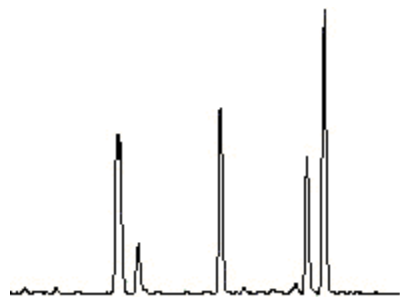
$d = 0.1 - 0.53 \text{ mm},$
 $l = 10 - 50 \text{ m},$

паковане
аналитичке
колоне

мали “комади”
стационарне фазе

$d = 0.53 \text{ mm},$
 $l = 0.5 - 10 \text{ cm},$

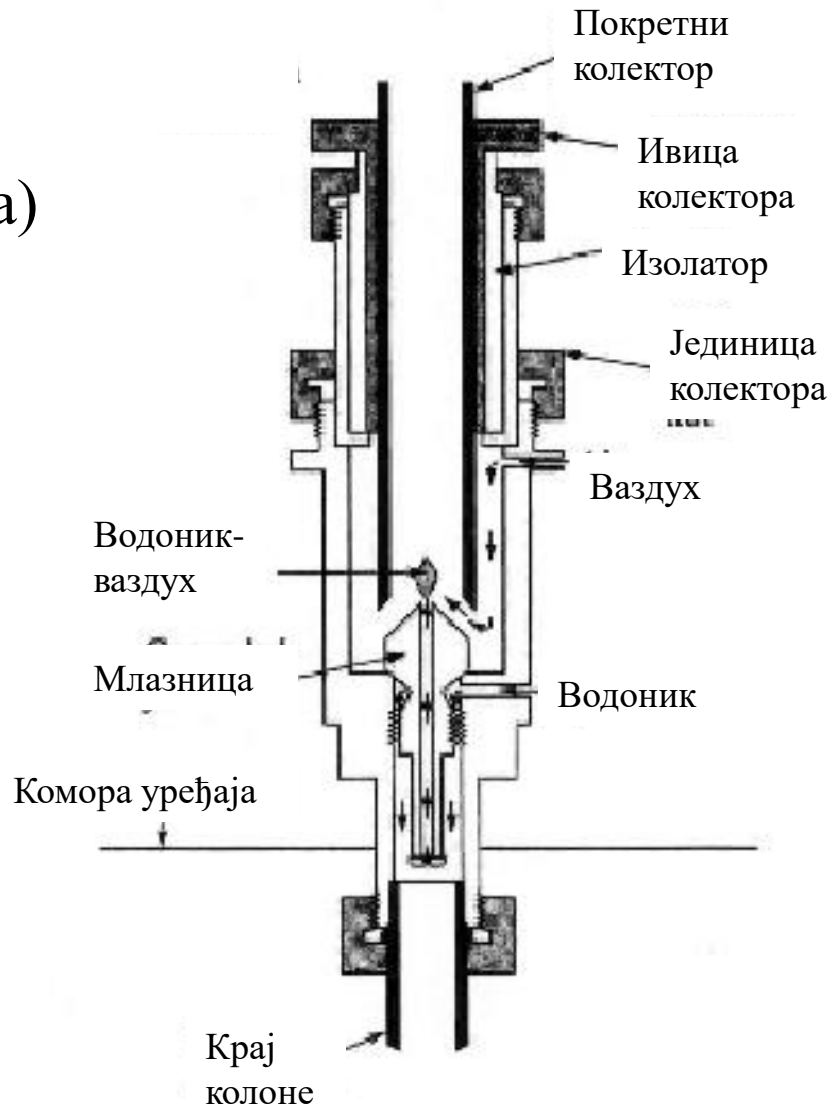
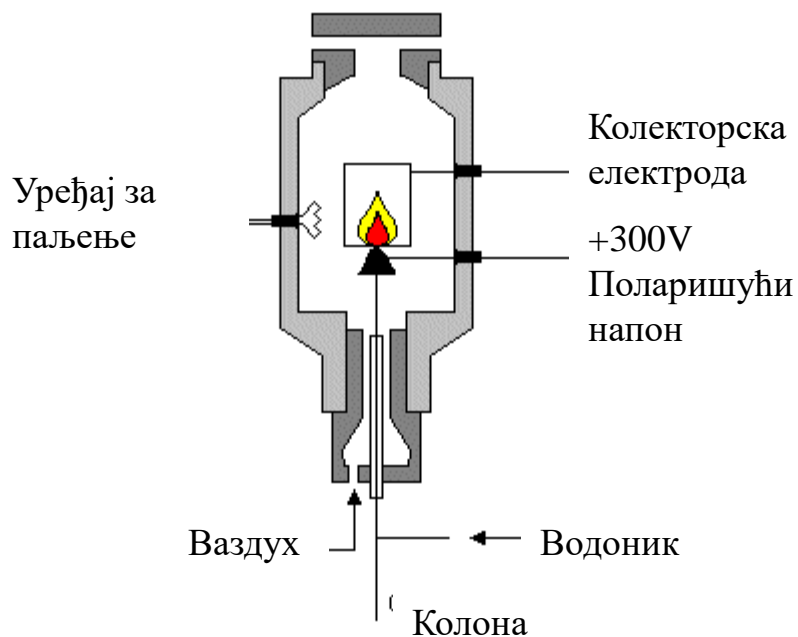

Гасни хроматограм трокомпонентне смеси (A+B+C) ↓

- Детектори могу бити:
- **Термопроводљиви**
- **Јонизациони**
- пламено-јонизациони (Flame Ionisation Detector FID)
- детектори са захватом електрона (Electron capture detector ECD)
- детектор са алкалним пламеном или фосфорни детектор (за пестициде и бојне отрове)
- Анализа хроматограма врши се на основу ретенционих времена и површине пикова.

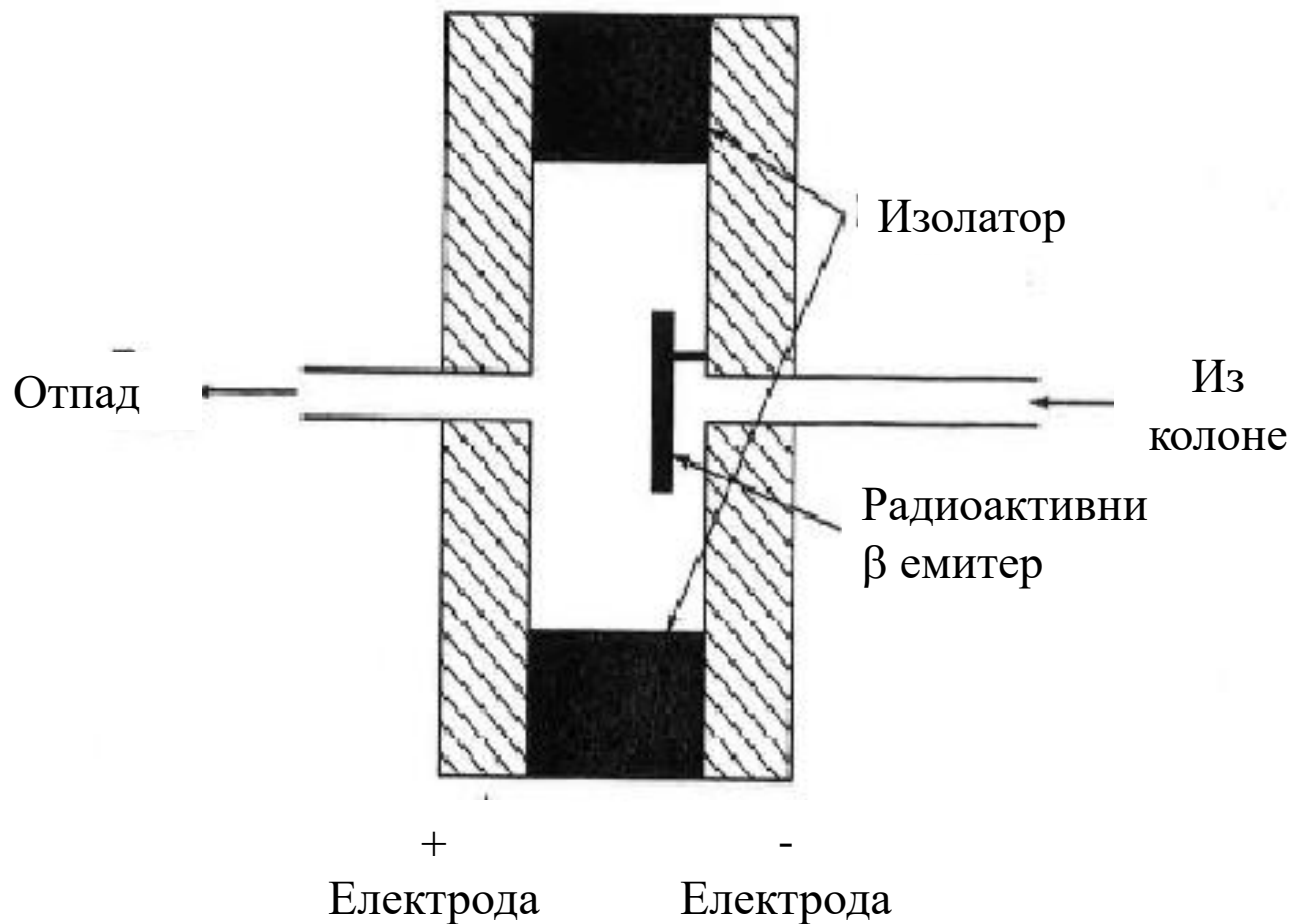
Пламено-јонизациони детектор (Flame ionization detector – FID)

Јонизује једињења у пламену
(мешавина водоника и ваздуха)

Electron Capture Detector (ECD)

ДЕТЕКТОР ЗА ЗАХВАТОМ ЕЛЕКТРОНА

Течне фазе

- Услови које мора да има:
  - термичка стабилност
  - хемијска инертност у односу на испитивана једињења
  - неиспарљивост на радној температури
-
- **Користе се поларна једињења:** полиетилен-гликоли, полисилоксани

Чврст носач

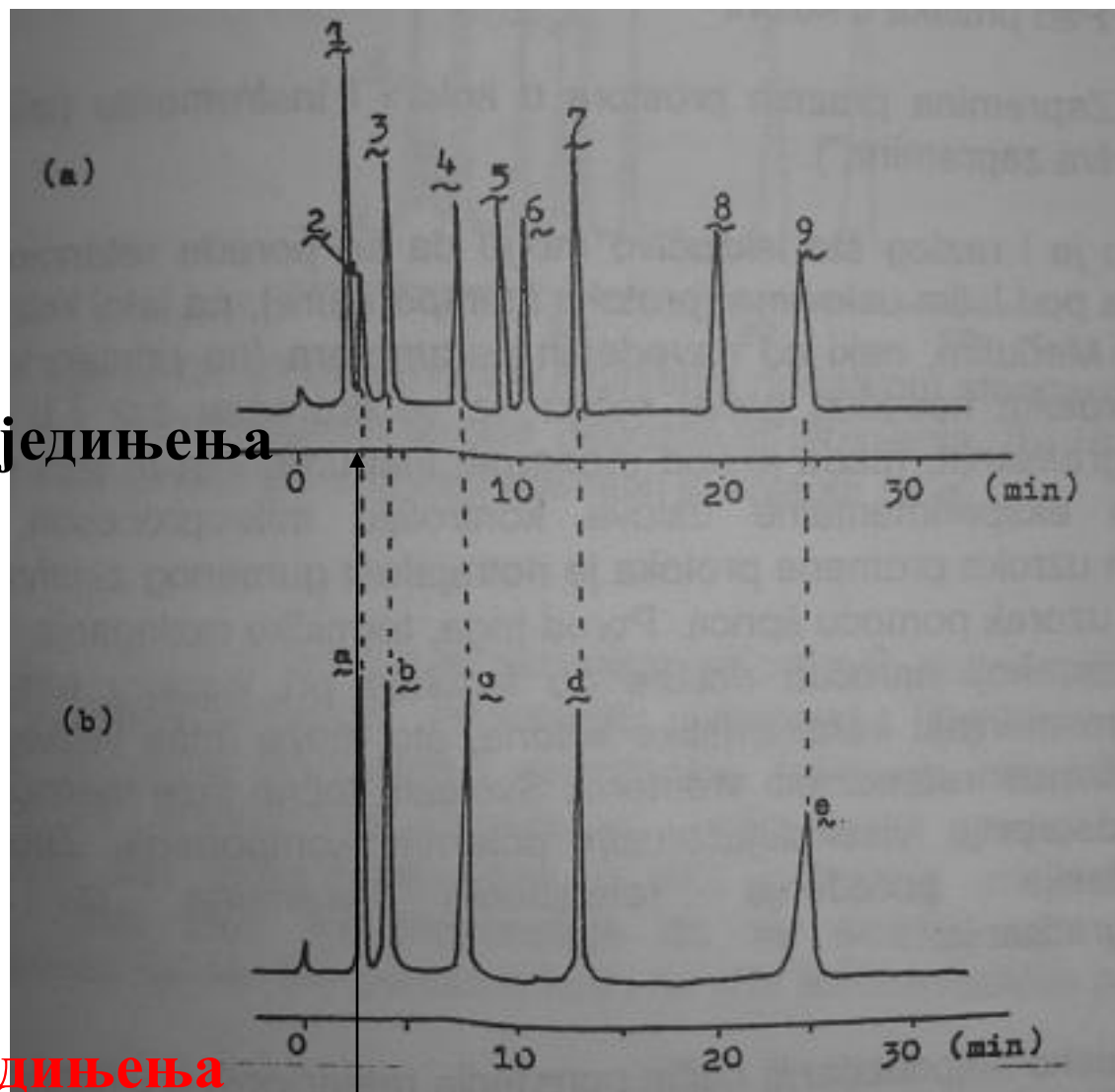
- По својој површини веже и равномерно распоређује танак филм течне фазе
- Дијатомит или дијатомејска земља или кизелгур
Комерцијални назив Chromosorb (A, G, P, W и T)
- Умрежени кополимери стирена и дивинил бензена (Chromosorb 101-108, а такође Porapak)

Квалитативна ГН анализа

- **РЕТЕНЦИОНО ВРЕМЕ** (t_R) је дужина боравка једињења у ГН колони

- Метода поређења

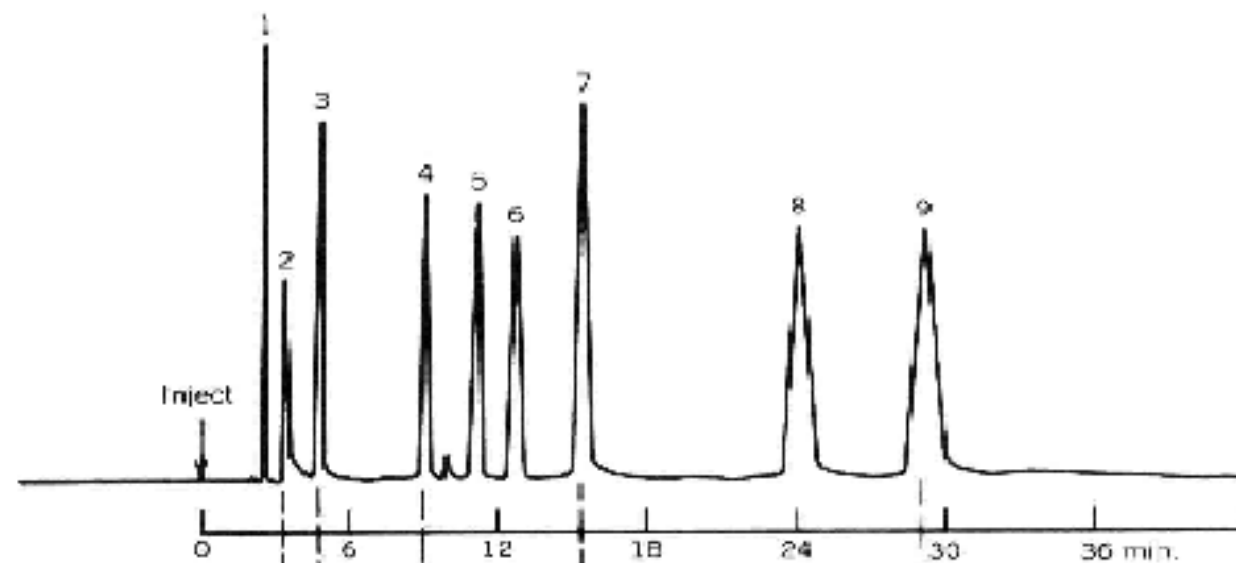
Поређење (t_R) непознатих једињења са (t_R) познатих једињења

Непозната једињења

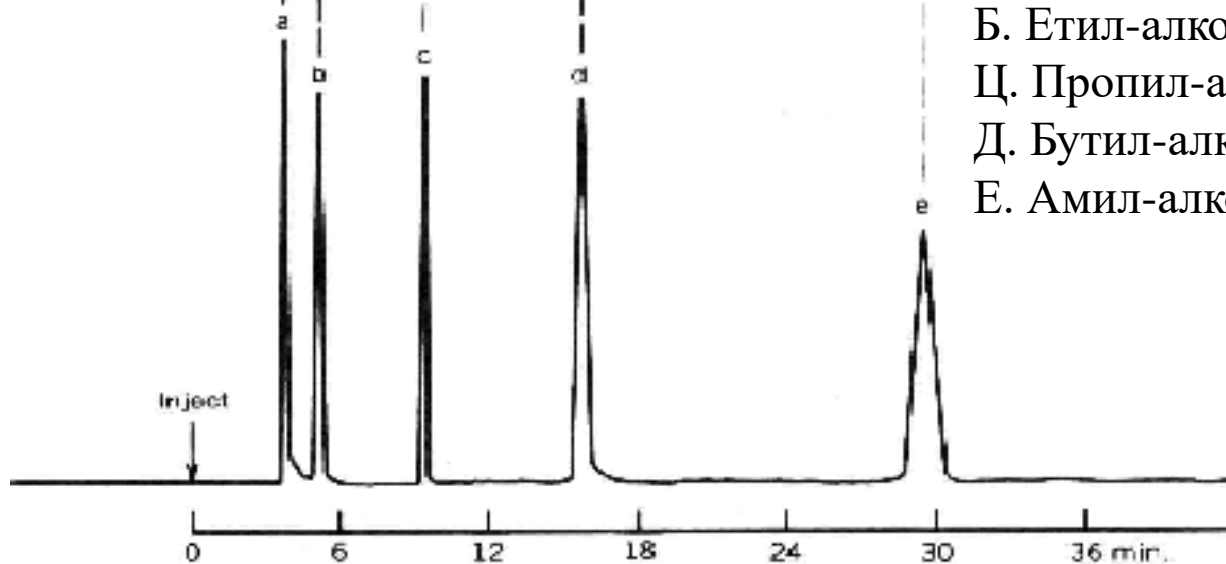
2=a
3=b
4=c
7=d
9=e

Позната једињења

(a) Unknown alcohol

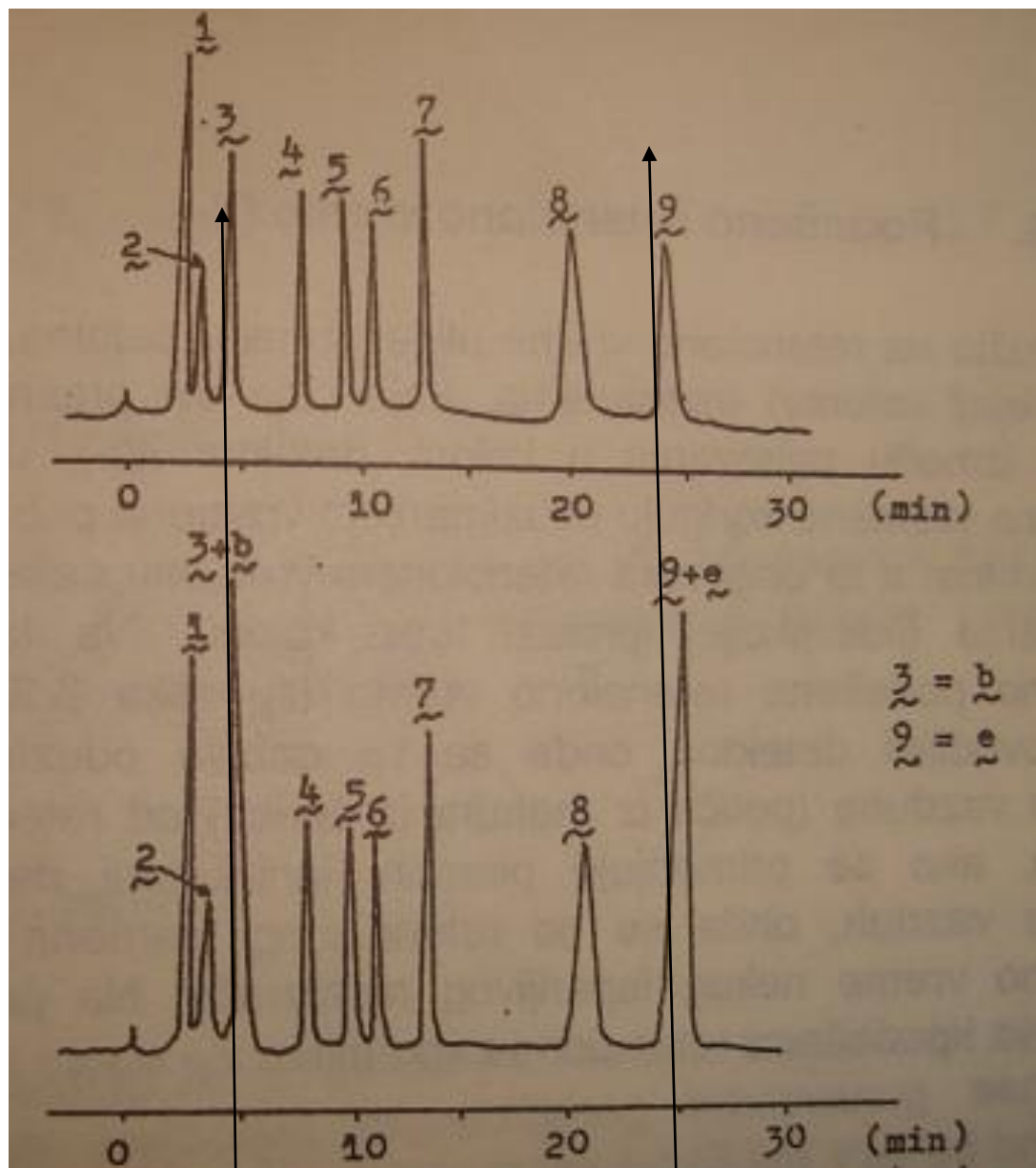
- А. Метил-алкохол
- Б. Етил-алкохол
- Ц. Пропил-алкохол
- Д. Бутил-алкохол
- Е. Амил-алкохол

(b) Standard

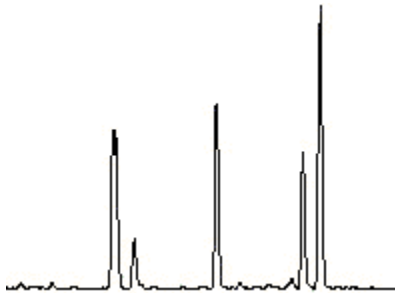
Метода коинјектирања

- Сними се хроматограм непознате смеше, затим се дода стандард и на основу увећања пика потврди присуство једињења.

Квантитативна ГН анализа

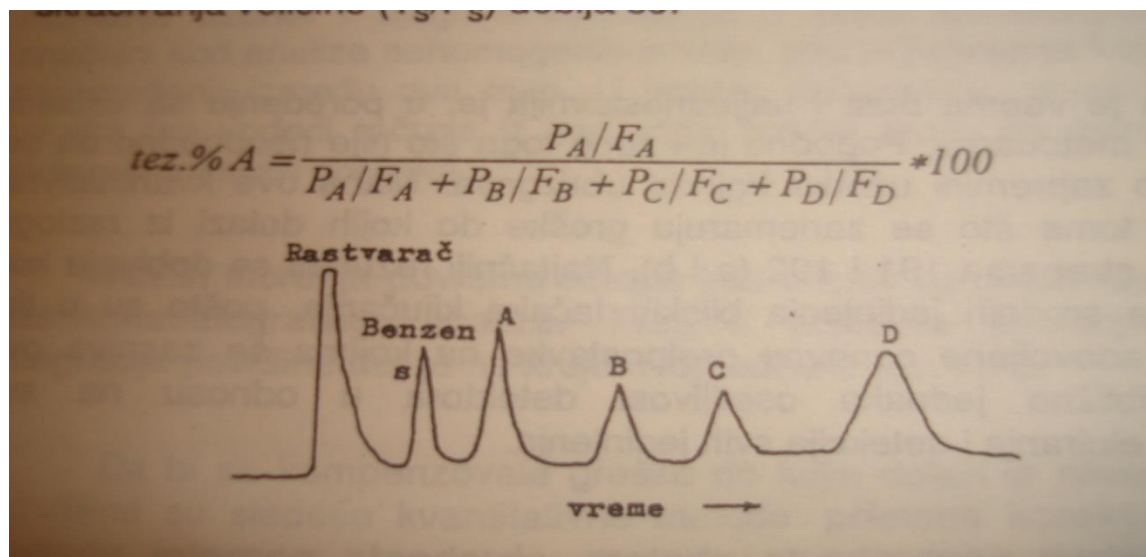
- Заснива се на зависности површине апсорпционих максимума од њихове концентрације.

Метода нормализације површина

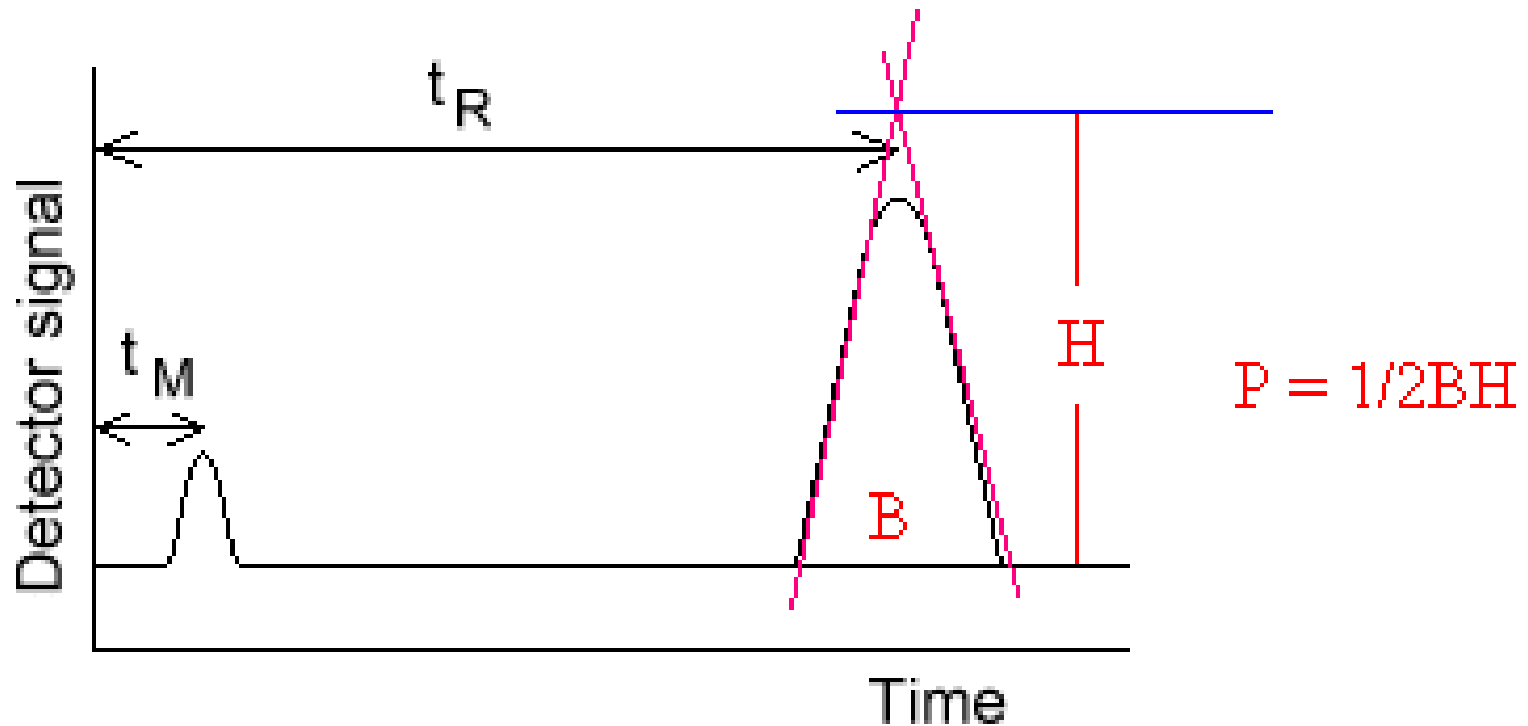
$$\% A = \frac{P_A}{P_A + P_B + P_C + P_D} \times 100$$

Примена корекционих фактора

мерење површине

апроксимацијом са троуглом

Метода интерног стандарда

Припреми се више раствора који садрже различите тежинске односе према стандарту

Нпр. однос компоненте А према стандарту

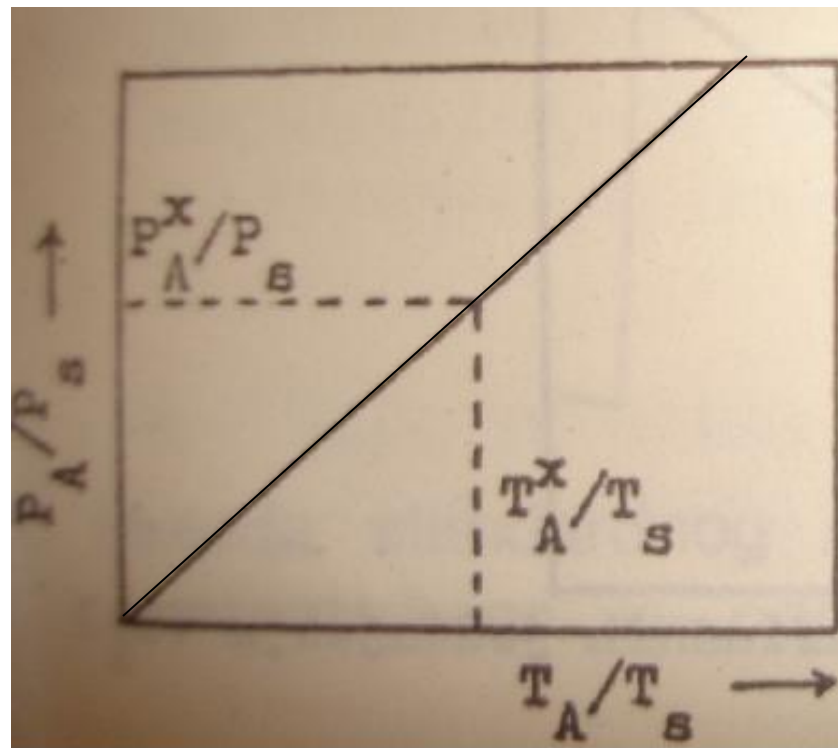
$$T_A/T_c$$

↓
Након тога уради се
хроматографија

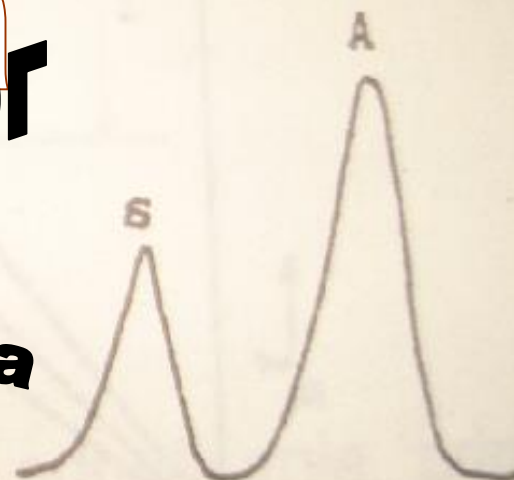
Одређују се површине испод максимума

Конструира се калибрациона крива

Метода
интерног
стандарда

Метода стандардног додатка

- За одређивање малих концентрација (нпр. алкохола у крви и нечистоћа у препаратима)

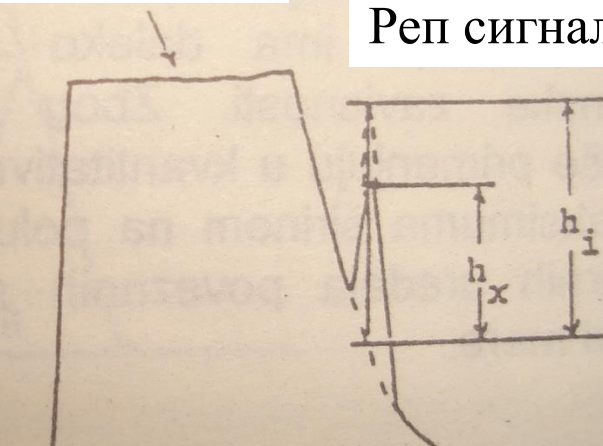
$$h_x : (h_i - h_x) = x : k_i$$

$$x = \frac{h_x * k_i}{h_i - h_x}$$

Главна
компонента

Реп сигнала

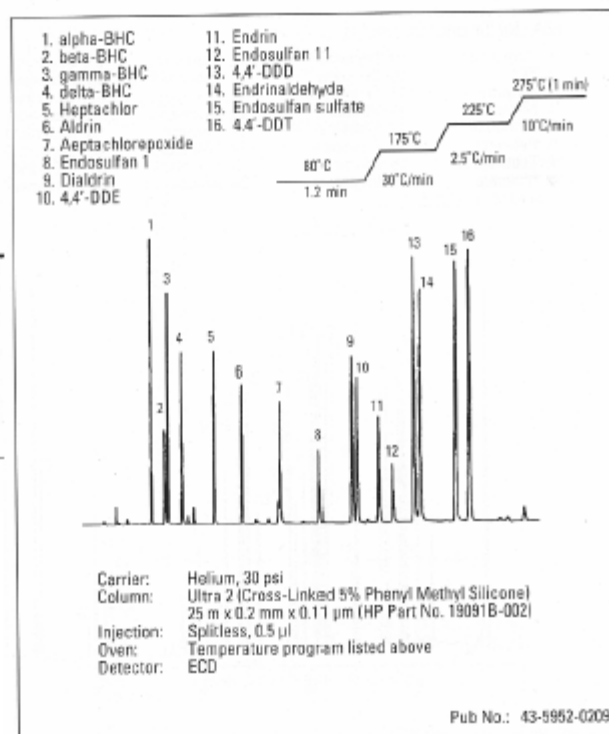
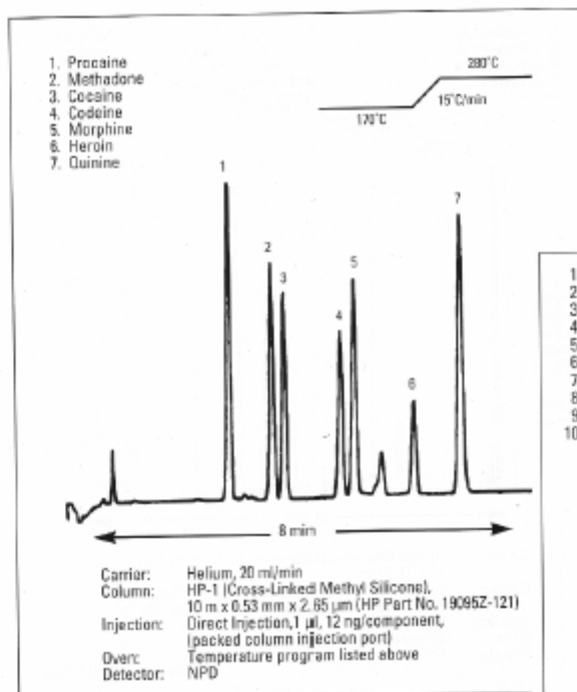
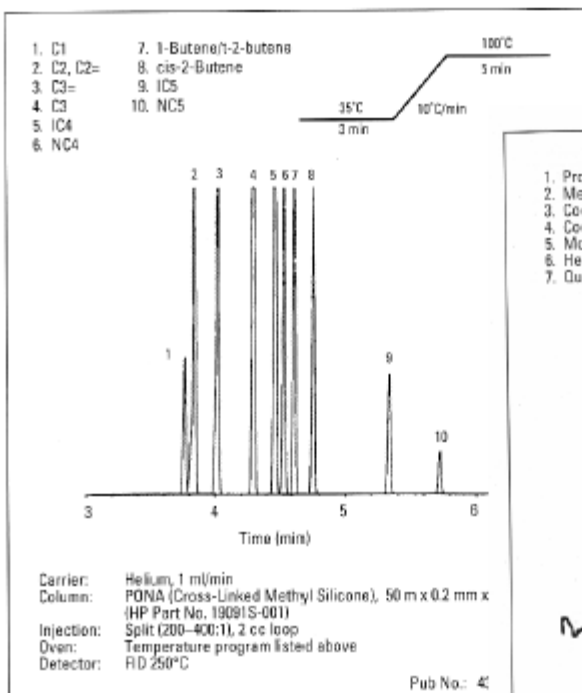
X = садржај неке примесе
 x_x = средња вредност висине
максијума испитив. примесе
 k_i = тачно одмерена количина
примесе
 h_i = средња вредност висине
након додатка стандарда

ГН-Примена

Фармацевтска анализа:
Улична алкалоидна дрога

Анализа животне средине:
Хлоровани пестициди

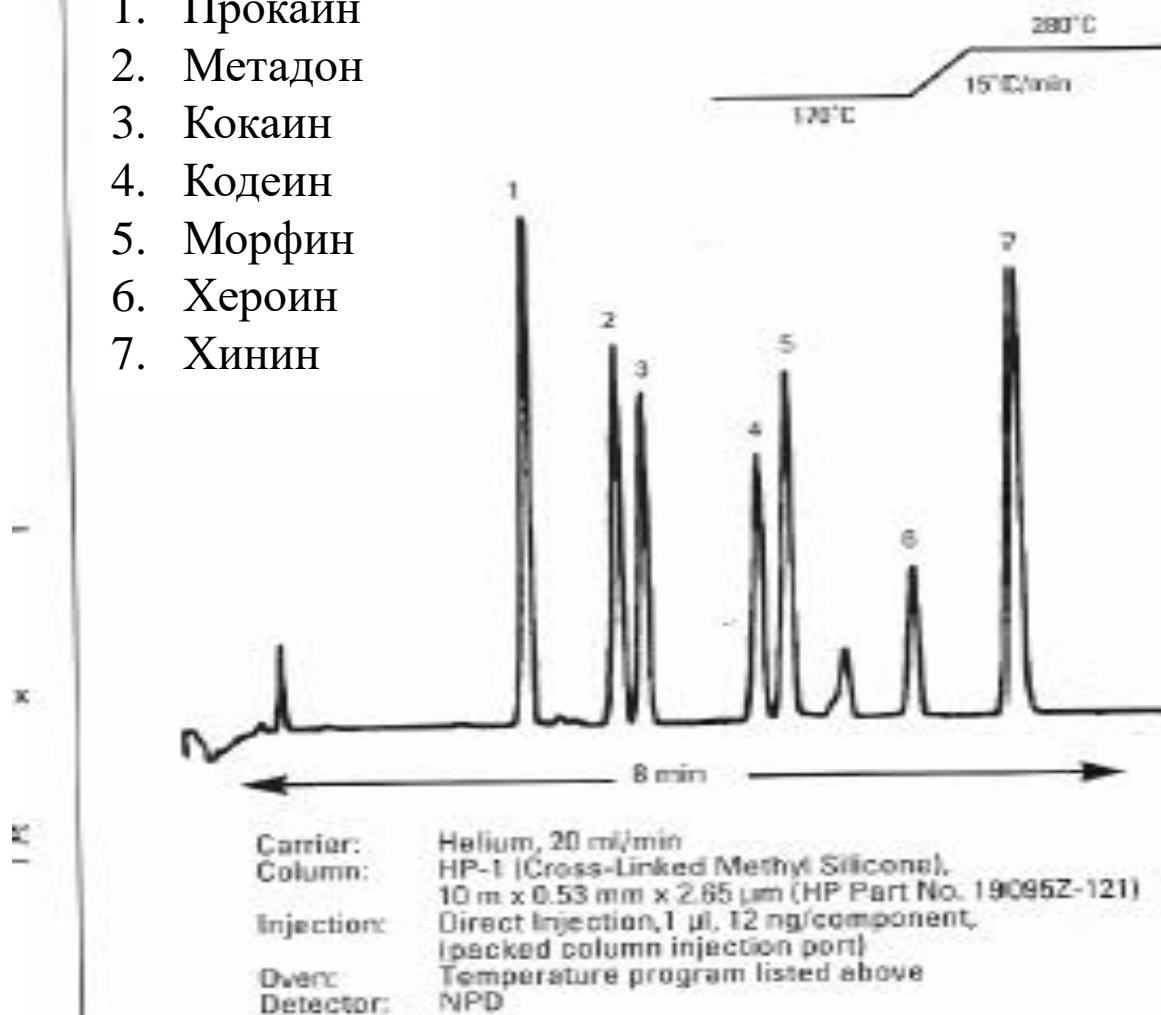

Петрохемијска
анализа:
Рафинеријски гас

100°C
5 min

Фармацевтска анализа: Улична алкалоидна дрога

1. Прокаин
2. Метадон
3. Кокаин
4. Кодеин
5. Морфин
6. Хероин
7. Хинин

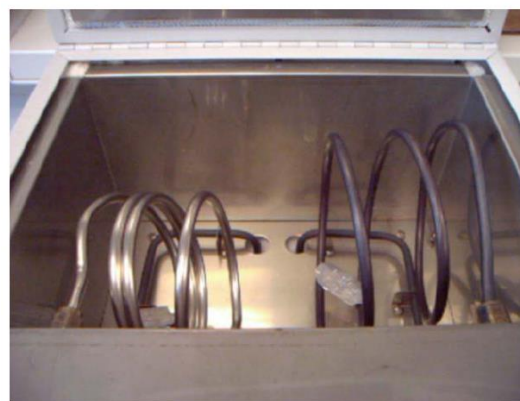

The HP 6890 Gas Chromatograph

Боце са носећим гасом

Гасни хроматограф

Слика GC-MS спектрометра